

15 Panama-conferenties, bron van gouden momenten!

Anneke Noteboom
SLO, Enschede

Naar Panama ...

Woensdagochtend, de eerste woensdag van november. Het is zes uur, buiten is het nog donker. We vertrekken weer vanuit Nijmegen naar Noordwijkerhout. In de loop der jaren zijn we steeds handiger geworden om alle files naar het westen te 'ontlopen'. Op pad naar de zoveelste Panama-conferentie, altijd gepaard gaande met een bepaalde spanning: zin om weer nieuwe ontwikkelingen te horen, kennis op te doen, uitkijken naar lezingen, workshops, collega's. Ontmoeten van nieuwe collega's, maar ook 'oude' collega's die vrienden zijn geworden in de loop van de jaren. Niet alleen een conferentie, ook een reünie.

25 jaar ontwikkelingen

25 jaar Panama en 25 jaar Panama-conferenties. Vanzelf gaan mijn gedachten terug naar die verschillende conferenties in de afgelopen twintig jaar dat ik mee mag lopen (al weer twintig jaar, oef). Een mooie aanleiding om ook de serie 'blauwe boekjes' die tot voor kort werden uitgegeven naar aanleiding van elke conferentie, nog eens door te bladeren. Doorbladeren lukt niet. Binnen de kortste keren zit ik weer te lezen in de artikelen, lezingen, verslagen over nieuwe ontwikkelingen, onderzoeken, ideeën, discussies. Wat is er veel ontwikkeld en gedaan in de afgelopen 25 jaar, als vervolg op het werk van de Wiskobas-groep. Het is onmogelijk volledig te beschrijven wat allemaal gedaan is. Gelukkig is dat ook niet nodig. Een kleine greep uit al die activiteiten: ontwikkeling van een nationaal programma en eindtermen, verfijnde beschrijvingen van leerlijnen en didactiek door de 'Proeven...', 'Speerpunt rekenen', en later door TAL van tussen-doelen en leerlijnen. Vernieuwingen door de ontwikkeling van een (reconstructie)didactiek rond de lege getallenlijn, gebruik van de vijfstructuur (rekenrek), tafels, breuken, hoofdrekenen, productief oefenen, schattend rekenen en progressief schematiseren; vaak met gedetailleerd onderzoek naar oplossingsmanieren van kinderen die weer aanleiding gaven tot nog verfijnder didactische aanwijzingen voor leraren.

Al dit werk heeft geleid tot (nieuwe) didactiekboeken voor de pabo's, nationale scholingen (waaronder die tot rekencoördinator) en met name ook nieuwe generaties realistische reken-wiskundemethodes. Ook de periode-

ke peilingen van het onderwijsniveau voor rekenen-wiskunde (PPON) door het Cito en gegevens die het Cito-leerlingvolgsysteem opleverden hebben veel bijgedragen aan kennis over en inzichten in de rekenvaardigheid van leerlingen. Ze hebben de discussies op de conferenties en daarbuiten verbreed en verdiept.

Panama-conferentie als platform

Het unieke van de Panama-conferentie is dat het een plek is waar mensen vanuit verschillende disciplines met elkaar in gesprek raken: opleiders, begeleiders, onderzoekers, ontwikkelaars, uitgevers, inspectie (en leraren). Dit biedt de mogelijkheid vanuit verschillende perspectieven naar het reken-wiskundeonderwijs, de kwaliteit en de opbrengsten te kijken, erover te discussiëren en (met) elkaar te professionaliseren.

Het biedt de mogelijkheid, maar gebeurt het ook echt? Gebeurt het ook voldoende? Lukt het ons om inderdaad echt vanuit deze verschillende perspectieven naar het onderwijs te kijken? In mijn ogen gaat dat nog heel moeizaam.

Ik denk bijvoorbeeld aan de huidige, heftige discussies over het rekenniveau van pabo-studenten en van leerlingen aan het einde van de basisschool; maar ook de discussies over het niveau van de vakinhoudelijke en vakdidactische bekwaamheden van leraren. Waarom laat dit in de ogen van velen zoveel te wensen over? En waarin laat dit te wensen over? Wat zijn dan eigenlijk die wensen of eisen, wat moeten (aanstaande) leraren en leerlingen dan eigenlijk kunnen? Wie bepaalt de inhouden en de normen of standaarden? En hoe reëel zijn die?

Naar antwoorden op dergelijke vragen zijn we in meer of mindere mate op alle conferenties wel op zoek. Maar met de tijd veranderen ook de meningen. Bleken realistische reken-wiskundemethodes eerst een antwoord te zijn op verbetering van de kwaliteit van het rekenonderwijs, nu wordt die oplossing door velen ook wel weer in twijfel getrokken.

Hoe kan het dat veel pabo-studenten van nu, die nota bene met onze eigen realistische methodes hebben leren rekenen, toch een in onze ogen veel te lage rekenvaardigheid hebben of onvoldoende gecijferd zijn als ze de opleiding beginnen? Hoe kan het dat de PPON-resultaten tegenvallen? Hoe kan het dat de inspectie constateert dat niveaudifferentiatie tijdens de les, interactie tussen leerlingen en strategisch leren veel te wensen overlaat terwijl de handleidingen van de rekenmethodes vol suggesties op dit gebied staan? Hebben we zelf iets fout gedaan of hadden we iets beter kunnen doen om dit te voorkomen?

Zoeken naar antwoorden en oplossingen

We constateren dat het onderwijs en de opbrengsten in zekere zin te wensen overlaten. Vanuit de verschillende perspectieven hebben we daar verschillende verklaringen (en soms ook meteen oplossingen) voor, zoals:

- de methoden zijn te gedetailleerd geworden waardoor de leraar niet meer hoeft na te denken;
- de methoden zijn niet doelgericht;
- leraren hebben te weinig vakdidactische vaardigheid om goed aan te sluiten bij het niveau van de (individuele) leerlingen;
- de leerlingpopulatie is te heterogeen geworden (met onder andere te grote niveaoverschillen) waardoor goed onderwijs geven erg moeilijk wordt;
- een leerstofjaarklassensysteem blokkeert het geven van onderwijs op maat;
- onderwijs met een rekenmethode is teveel aanbodgestuurd en te weinig leerling- of vraaggestuurd;
- de uitlijning van leerlijnen en didactiek moet verbeterd worden, waardoor de leraren meer greep op de inhoud krijgen en daardoor hun onderwijs kunnen verbeteren.

Allerlei verklaringen, u kunt er zo nog meer aan toevoegen. Waarschijnlijk schuilt in alle verklaringen wel een kern van waarheid.

Echter, werken aan oplossingen is pas zinvol als we weten waar de problemen anno 2007 nu precies zitten. Weten we dat? Of zijn we nog bezig met oplossingen die passen bij het onderwijs van een poosje geleden? Of werken we allemaal vanuit ons eigen perspectief aan een deel van een oplossing, maar ontbreekt misschien de afstemming, de samenhang?

Ik zou er graag voor pleiten dat dáár op de Panama-conferenties wat meer aandacht aan wordt besteed: het probleem (of problemen) én de oplossingen bekijken vanuit de totale huidige onderwijssituatie én tegelijk vanuit verschillende perspectieven. En wat mij betreft staat daarbij het leren van de leerling (en leraar) centraal, want volgens mij is dat het gemeenschappelijke van de verschillende perspectieven.

Een multidisciplinaire uitdaging?

Bij Panama en de Panama-conferenties gaat het in eerste instantie om de ontwikkeling van goed reken-wiskundeonderwijs. Natuurlijk ligt er grote nadruk op de ontwikkeling van leerlijnen, cruciale leermomenten of essenties en verfijnde (reconstructie)didactiek. Er zijn hele mooie dingen ontwikkeld.

Echter, verfijningen van didactiek en geslaagde kleine experimenten in de klas leiden niet per definitie tot een landelijke geslaagde implementatie en dus tot verbetering van de kwaliteit van onderwijs. Daarvoor is het volgens

mij noodzakelijk dat er veel meer naar leraren en leerlingen geluisterd wordt en inclusief gedacht wordt over hún perspectief. Het gaat er niet alleen om wat wij willen, maar dat leraren het willen en het dóen. Dus allereerst dat zij geloven in wat ze (gaan) doen! En ook geloven dat ze het kunnen binnen hun complexe taak anno 2007. Daar ligt voor mij de belangrijkste kracht van geslaagde implementatie!

In verschillende lezingen en workshops op de conferenties zijn aanzetten gegeven tot het breder benaderen van onderwijs en leren van kinderen: onderwerpen als 'herbezinning op de inhoud van reken-wiskundeonderwijs', 'niet alle leerlingen dezelfde inhouden of einddoelen bieden', 'het leren (en de verantwoordelijkheid ervan) bij de leerlingen leggen', 'van aanbodgestuurd naar vraaggestuurd onderwijs', 'nieuw leren en klasdoorbrekend onderwijs'. Aanzetten om breder te kijken dan enkel vanuit het vak(didactisch)perspectief. Toch heb ik de indruk dat het benaderen vanuit meerdere perspectieven nog veel meer en beter kan. Mijn indruk is dat, in verhouding tot andere onderwijsthema's, de reken-wiskunde-inhoud en -didactiek vaak nog teveel centraal staat. Ik heb ook het idee dat we wellicht toch nog te veel ontwikkelen en denken vanuit idealen. Idealen die mogelijk te weinig draagvlak hebben in school of samenleving én dat we te weinig denken vanuit de praktijk van de leraar en de school. En natuurlijk moeten we ook daar weer niet té veel nadruk op leggen. Het gaat om afstemming op elkaar.

Is het mogelijk om gezamenlijk vanuit een veelzijdig perspectief te werken aan ontwikkeling, verbetering én vernieuwing van reken-wiskundeonderwijs in/voor de toekomst? Het lijkt me een mooie uitdaging!

Terug naar huis en werk

Vrijdagmiddag, half één, de driedaagse zit er bijna weer op. Maar we verheugen ons nog op de afsluiting en ludieke terugblik op de afgelopen dagen met bijzondere bijdragen van Ronald Keijzer, Willem Uittenbogaard en vooral ook de onvergetelijke humor en energie van Willem Faes!

Vrijdagmiddag, vol van alles (zowel in buik als hoofd) terug naar huis. Voor of na de files of er gewoon maar met de stroom in meegaan. Terug naar het thuisfront. Soms met pakjes hagelslag, potjes jam of flesjes shampoo voor de kleintjes thuis. Maar de laatste conferentie van 2006 gaf ook een hele andere boodschap mee voor de jongeren thuis.

Lilian Schuffelers (opleider, methodeschrijver én vriendin) verraste haar dertienjarige zoon met een nieuwe aanpak wat huiswerk betreft: Jules mag voortaan tijdens zijn huiswerk computeren, gamen, chatten, bellen, sms-sen én televisiekijken (mét zappen). Wim Veen, hoogleraar van de TU Delft die op de conferentie van 2006 een lezing hield, overtuigde ons dat

Anneke Noteboom

---

onze jongeren, de homo zappiens, dit alles tegelijk kunnen zónder dat hun schoolprestaties eronder (hoeven) lijden! Ons thuisfront is ook onze werkplek waar we na deze driedaagse weer naar terugkeren en waar we direct of indirect weer aan de slag gaan voor, in, met de onderwijspraktijk. Vol nieuwe ideeën, kennis, plannen en idealen.

Ik hoop dat we die idealen houden en positief blijven over en vertrouwen houden in de kansen van vernieuwingen en de verbetering van de kwaliteit van het reken-wiskundeonderwijs in de praktijk van de basisschool. Maar ik hoop ook dat we naast die idealen ook reële verwachtingen koesteren ten aanzien van de haalbaarheid en uitvoerbaarheid van onderwijs en de mogelijkheden van leraren en leerlingen. Ik hoop dat we in de toekomst nog meer uitgaan van die praktijk. Dán heeft naar mijn mening implementatie en vernieuwing van rekenonderwijs écht kans van slagen!

Gras gaat niet harder groeien als we eraan trekken. Evenmin zal het luisteren als we zeggen hoe het moet groeien en hoe hoog het moet worden. We kunnen wel bijdragen door een (voedings)rijke omgeving te creëren en zo gelegenheid te bieden tot groei en bloei te komen!